

ישיבת הכתל
Yeshivat Hakotel
 שע"י מרכז ישיבות בני עקיבא (ע"ר)

מקורות בעניין ערב פסח שחל בשבת

בעקבות שיעוריו ושיחותיו

של מו"ר הרב ח"י הדרי

(מורחב)

ניסן תשפ"ה

כיצד נתמנה הלל הזקן (הבבלי) לנשיא?

תוספתא מסכת פסחים (ליברמן) פרק ד הלכה יג – יד

[יג] פעם אחת חל ארבעה עשר להיות בשבת, שאלו את הלל הזקן פסח מהו שידחה את השבת, אמ' להם וכי פסח אחד יש לנו בשנה שדוחה את השבת, הרבה משלש מאות פסחים יש לנו בשנה ודוחין את השבת. חברו עליו כל העזרה, אמ' להם תמיד קרבן צבור, ופסח קרבן צבור, מה תמיד קרבן צבור ודוחה את השבת, אף פסח קרבן צבור דוחה את השבת. [יד] דבר אחר, נאמר בתמיד מועדו ונאמ' בפסח מועדו מה תמיד שנאמ' בו מועדו דוחה את השבת, אף פסח שנ' בו מועדו דוחה את השבת. ועוד קל וחומר, ומה תמיד שאין חייבין עליו כרת דוחה את השבת, פסח שחייבין עליו כרת אינו דין שידחה את השבת. ועוד מקובלני מרבתי שפסח דוחה את השבת, ולא פסח ראשון אלא פסח שני, ולא פסח צבור אלא פסח יחיד. אמרו לו מה יהא על העם שלא הביאו סכינין ופסחין למקדש, אמ' להם הניחו להם, רוח הקדש עליהם, אם אין נביאין הן, בני נביאין הן. מה עשו ישראל באותה שעה, מי שפסחו טלה טמנו בצמרו, גדי קשרו בין קרניו, והביאו סכינין ופסחים למקדש, ושחטו את פסחיהן, בו ביום מינו את הלל נשיא והיה מורה להם בהלכות פסח.

תלמוד ירושלמי מסכת פסחים פרק ו הלכה א (ליידן)

זו הל' נעלמה מוקני בתירה.

פעם אחת חל ארבעה עשר להיות בשבת.

ולא היו יודעין אם פסח דוחה את השבת אם לאו.

אמרו. יש כאן בבלי אחד והלל שמו.

ששימש את שמעיה ואבטליון.

יודע אם פסח דוחה את השבת אם לאו.

איפשר שיש ממנו תוחלת.

שלחו וקראו לו. אמרו לו. שמעת מימיך.

כשחל י"ד להיות בשבת. אם דוחה את השבת אם לאו.

אמ' להן. וכי אין לנו אלא פסח אחד בלבד דוחה את השבת

בכל שנה, והלא כמה פסחים ידחו את השבת בכל שנה.

אית תניי תני. מאה. אית תניי תני. מאתים.

אית תניי תני. שלש מאות.

מאן דאמ'. מאה. תמידין. מאן דאמ'. מאתים. תמידין

ומוספי שבתות.

מאן דאמ'. שלש מאות. תמידין ומוספי שבתות

שלימים טובים ושלראשי חדשים ושלמועדות.

אמרו לו. כבר אמרנו שיש ממך תוחלת.

התחיל דורש להן מהיקש ומקל וחומר ומגזירה שוה.

אע"פ שהיה יושב ודורש להן כל היום לא קיבלו ממנו

עד שאמ' להן. יבוא עלי כך שמעתי משמעיה ואבטליון.

כיון ששמעו ממנו כן עמדו ומינו אותו נשיא עליהן.

[כיון שמינו אותו נשיא עליהן] התחיל מקנתרן בדברים ואו'.

מי גרם לכם לצרך לבבלי הזה. לא על שלא שימשתם

לשני גדולי עולם לשמעיה ואבטליון שהיו יושבין אצלכם.

כיון שקינתרן בדברים נעלמה הלכה ממנו.

אמרו לו. מה לעשות לעם ולא הביאו סכיניהם.

אמ' להן. הלכה זו שמעתי ושכחתי.

אלא הניחו לישר' אם אינן נביאים בני נביאים הן.

מיד כל מי שהיה פסחו טלה היה תוחבה בגיזתו.

גדי. היה קושרה בין קרניו.

נמצאו פסחיהן מביאין סכיניהן עמהן.

כיון שראה את המעשה נזכר את הלכה.

אמ' כך שמעתי משמעיה ואבטליון.

ר' זעירה בשם ר"א. כל תורה שאין לה בית אב אינה תורה.

א"ר אבון והלא א"א לשני שביעית שיחול י"ד להיות בשבת.

ולמה נעלמה הלכה מהן כדי ליתן גדולה להלל.

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף סו עמוד א

תנו רבנן: הלכה זו נעלמה מבני בתירא.

פעם אחת חל ארבעה עשר להיות בשבת,

שכחו ולא ידעו אם פסח דוחה את השבת אם לאו.

אמרו:

כלום יש אדם שיודע אם פסח דוחה את השבת אם לאו?

אמרו להם: אדם אחד יש שעלה מבבל, והלל הבבלי שמו,

ששימש שני גדולי הדור שמעיה ואבטליון

ויודע אם פסח דוחה את השבת אם לאו.

שלחו וקראו לו.

אמרו לו:

כלום אתה יודע אם הפסח דוחה את השבת אם לאו?

אמר להם: וכי פסח אחד יש לנו בשנה שדוחה את השבת?

והלא הרבה יותר ממאתים פסחים יש לנו בשנה

שדוחין את השבת.

אמרו לו: מנין לך?

אמר להם: נאמר מועדו בפסח ונאמר מועדו בתמיד.

מה מועדו האמור בתמיד – דוחה את השבת,

אף מועדו האמור בפסח – דוחה את השבת.

ועוד, קל וחומר הוא:

ומה תמיד שאין ענוש כרת דוחה את השבת,

פסח שענוש כרת – אינו דין שדוחה את השבת.

מיד הושיבוהו בראש ומינוהו נשיא עליהם

והיה דורש כל היום כולו בהלכות הפסח.

התחיל מקנטרן בדברים,

אמר להן: מי גרם לכם שאעלה מבבל ואהיה נשיא עליכם

עצלות שהיתה בכם,

שלא שמשותם שני גדולי הדור שמעיה ואבטליון.

אמרו לו: רבי, שכח ולא הביא סכין מערב שבת מהו?

אמר להן: הלכה זו שמעתי ושכחתי.

אלא, הנח להן לישראל אם אין נביאים הן – בני נביאים הן.

למחר, מי שפסחו טלה – תוחבו בצמרו,

מי שפסחו גדי – תוחבו בין קרניו.

ראה מעשה ונזכר הלכה,

ואמר: כך מקובלני מפי שמעיה ואבטליון.

הקטע המספר לנו כיצד התמנה הלל הזקן לנשיא, כולו דברי שבה. זה מתחיל בשאלה הלכתית, בעקבות התשובה חוברים עליו, לא מוכנים לקבל את הכרעתו. גם הלימוד שלו: בהיקש, בג"ש ובק"ו, ואפילו מסורת רבותיו שלא נזכרו בשמותיהם, לא מסייעים בידו. ממשיכים לשאול אותו על הסכינים בשבת כדי להוכיח לו שאינו צודק. רק אחרי שרואים כולם, שרוח הקודש שהוא דיבר עליה, נמצאת בקרב העם, ממנים אותו לאחר שחיטת הקורבן, לנשיא. כל הדיון מתנהל במהלך השבת שהיא ערב פסח.

וע"ע:

תוספתא מועד, ליברמן, עמ' 6-165 ובהערות שם.

תוספתא כפשוטה ח"ד עמ' 8-566.

תוספתא מועד א', הרב אברמסקי, חזון יחזקאל, עמ' 224 ושם ביאורים וחידושים.

תוספתא חסדי דוד, רבינו דוד פרדו (מהדורת גושל), ח"ב, עמ' רע"א ושם בפירושו.

תוספתא צוקרמאנדל עמ' 162.

הקטע המספר לנו כיצד התמנה הלל הזקן לנשיא, כולל גינוי להלל על התנהגותו לאחר מינויו כנשיא. זקני בתירה אינם מתווכחים עם הלל, אלא מבקשים הם לדעת האם הוא יודע, את מה שהם אינם יודעים. האם שמע את ההלכה הזאת. השמיעה משמיעה ואבטליון מהווה גם לגבם סמכות עליונה. לדרשות של הלל בעצמו אין תוחלת. והראיה, שהם משיבים לו. מה שמחייב זו השמיעה, המסורת ורק אחריה הוא מתמנה. שמיעה לעומת דרשה, שמבטאת יותר את הדרשן. התואר "בבלי" נועד להדגיש משהו. מה שמסופר על זקני בתירה בתחילה, שנעלמה מהם הלכה, קרה גם להלל כשלא נהג כשורה, נעלמה ממנו הלכה. כל הדיון מתנהל במהלך השבת שהיא ערב פסח.

וע"ע:

הירושלמי כפשוטו, ליברמן, עמ' 7-466.

אור הישר, הילמן, ירושלמי עמ' ל"ט.

תלמוד ירושלמי עוז והדר (מהדורה מורחבת) ילקוט מפרשים עמ' ע"ג.

עלי תמר, ירושלמי מועד כרך א', עמ' רנ"ו-ז'.

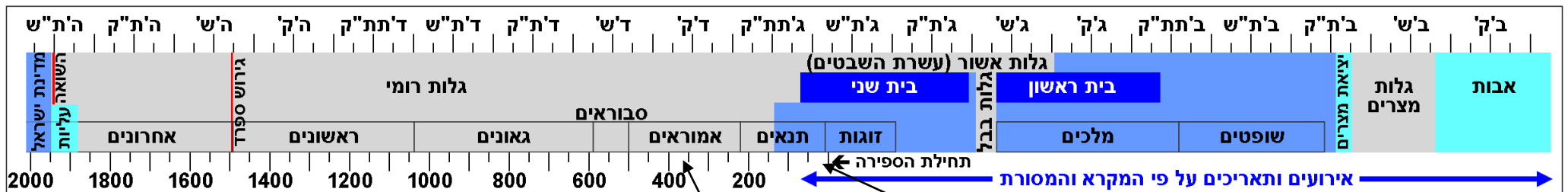
קרבן העדה

פני משה

הקטע המספר לנו כיצד התמנה הלל הזקן לנשיא, כולל בתוכו חקירה קצרה שנוצרה בעקבות שכחה, וכאשר הלל דורש דרשות הם מקבלים זאת, וממנים אותו לנשיא. הם לא מקפידים על מקור הידיעה שלו. בסוף הסיפור הלל מודה שקיבל משמיעה ואבטליון, שנזכרו בסיפור שלוש פעמים. מסתבר שגם את התשובה לשאלה הראשונה קיבל מהם, אלא שלא אמר אותה בשמם. במקור הנה הדרשה הייתה ביום שישי, שהרי כתוב "למחר" כאשר הכוונה לשבת. בירושלמי הדרשות 'כל היום' היו לפני המינוי, ואילו כאן בבבלי הדרשות 'כל היום' הם לאחר המינוי.

על השוואת שלושת המקורות והיחס ביניהם ע"ע פרנקל, סיפור ההגדה - אחדות של תוכן וצורה. עמ' 22, ד.

רבי הוה עינוון סגין, והוה אמר: כל מה דיימר לי בר נשא אנא עביד, חוץ ממה שעשו זקני בתירה לזקני, דשרון גרמון ומנוניה. (ירושלמי כתובות יב, ג.) וע"ע בר"ר לג, ג.

הלוח העברי נוסד ע"י הלל השני בנו של רבי יהודה הנשיא בשנת ד'ק"ט (4119) לבריאת העולם שהיא שנת 359 לסה"נ.

הלל הזקן, יליד בבל עלה לא"י, תלמידם של שמעיה ואבטליון חי כמאה שנה לפני חורבן בית שני.

פסחים דף סו עמוד א

רש"י

הלכה זו – שפסח דוחה שבת.

בני בתירה – נשיאים היו.

אמר להן – הלל.

וכי פסח אחד יש לנו שדוחה את השבת והלא יותר ממאתים פסחים יש לנו שדוחין את השבת – כלומר:

יותר ממאתים קרבנות יש שדוחין שבת בשנה, חמשים שבתות השנה, בכל שבת ושבת ארבעה כבשים שנים לתמידים ושנים למוספין – הרי מאתיים, לזד שבת שבתוך פסח וצורך החג שקריבין בהן מוספי היום שצעת טלאים בפסח וארבעה עשר לחג.

מה מועדו הנאמר בתמיד – ולקמיה פריד: תמיד גופיה מנח להו.

והיה יושב ודורש – כדרך שהנשיא עושה.

מקנטרין – לשון קניטה ועצבו, קונטנדי"ר בלע"ז (מרגיז, מקנטר).

מהו – הצלח סכין אינה דוחה, דהא אפשר למיעבד מאתמול, ומה יעשה?

שמעתי ושכחתי – לקמן מפרש טעמא.

בני נביאים הן – ותרלו מה יעשו.

למחר – בארבעה עשר בשבת.

שפסחו טלה תחב לו בצמרו – את הסכין.

ומי שפסחו גדי – שאין לו צמר, אלא שיער, שאין יכול לתוחבו בצמרו – תחב לו בין קרניו, ואין זה משאוי

לעבור עליו משום שציתת בהמתו – ללאו אורחיה כזי

האי מלאכה, ובענין זה הביאו סכיניהן.

ראה – הלל, זה המעשה שעשו.

ונזכר הלכה – כך שמעתי.

כך מקובלני – כך הלכה, כמו שעשו אלו.

תוספות ד"ה מה, ד"ה תוחב.

תנו רבנן: הלכה זו נתעלמה מבני בתירה.

פעם אחת הל ארבעה עשר להיות בשבת,

3 שכחו ולא ידעו אם פסח דוחה את השבת אם לאו.

אמרו: כלום יש אדם שיודע אם פסח דוחה את השבת אם לאו?

אמרו להם: אדם אחד יש שעלה מבבל, והלל הבבלי שמו,

6 ששימש שני גדולי הדור שמעיה ואבטליון

ויודע אם פסח דוחה את השבת אם לאו.

שלחו וקראו לו.

9 אמרו לו: כלום אתה יודע אם הפסח דוחה את השבת אם לאו?

אמר להם: וכי פסח אחד יש לנו בשנה שדוחה את השבת?

והלא הרבה יותר ממאתים פסחים יש לנו בשנה שדוחין את השבת.

12 אמרו לו: מנין לך?

אמר להם: נאמר מועדו בפסח ונאמר מועדו בתמיד.

מה מועדו האמור בתמיד – דוחה את השבת,

15 אף מועדו האמור בפסח – דוחה את השבת.

ועוד, קל והומר הוא: ומה תמיד שאין ענוש כרת דוחה את השבת,

פסח שענוש כרת – אינו דין שדוחה את השבת.

18 מיד הושיבוהו בראש ומינוהו נשיא עליהם

והיה דורש כל היום כולו בהלכות הפסח.

התחיל מקנטרין בדברים,

21 אמר להן: מי גרם לכם שאעלה מבבל ואהיה נשיא עליכם

עצלות שהיתה בכם, שלא שמשתם שני גדולי הדור שמעיה ואבטליון.

אמרו לו: רבי, שכח ולא הביא סכין מערב שבת מהו?

24 אמר להן: הלכה זו שמעתי ושכחתי.

אלא, הנח להן לישראל אם אין נביאים הן – בני נביאים הן.

למחר, מי שפסחו טלה – תוחבו בצמרו,

27 מי שפסחו גדי – תוחבו בין קרניו.

ראה מעשה ונזכר הלכה, ואמר: כך מקובלני מפי שמעיה ואבטליון.

◆ בני בתירה – כינוי למשפחה של תלמידי חכמים גדולים שפיארו מספר דורות, לפני חורבן בית שני ואחריו. כאן עומדים אנו כמאה שנה לפני חורבן בית שני [שבת טו א – הלל קודם לחורבן ק' שנה (רש"י שם ד"ה בפני הבית)] וע"ע בבא בתרא ג ע"ב תוס' ד"ה קטלינהו. שמות האחים מנויים במשניות בר"פ ח' במסכת עדיות. וראה מהרש"א ח"א כאן ד"ה מבני, והתיקון המופיע במהדורת עוז והדר אות מ'.

היימן, תולדות תנאים ואמוראים ח"א 'בן בתירה' עמ' 272, ושם עמ' 365 תחת הערך 'הלל הבבלי'. מרגליות, אני לחכמי התלמוד והגאונים ח"א עמ' 73.

◆ הלל הזקן (הבבלי) – מייסד שושלת הנשיאות ששימשו בה בניו ובני בניו למעלה מ-400 שנה. חי כמאה שנה לפני חורבן בית שני, נולד בבבל, השתקק מאוד ללמוד אצל שמעיה ואבטליון. מתוקן מאוד במידותיו, הרבה להתחשב בעניינם של אנשים אחרים, התקין את תקנת הפרוזבול. פרסום חכמתו, ועליותו לנשיאות בעקבות המסופר בגמ' אצלנו. לפי המסורת חי כמשה רבינו כ-120 שנה. תכונותיו של הלל ציינו גם את בית מדרשו.

היימן, תולדות תנאים ואמוראים ח"א עמ' 365. אורבך, חז"ל עמ' 516. מרגליות, אני לחכמי התלמוד והגאונים ח"א עמ' 101.

◆ שמעיה ואבטליון – נשיאי הסנהדרין בסוף תקופת החשמונאים, היו רבותיהם של הלל ושמאי. במסכת גיטין נו ב מסופר שהיו צאצאי גרים, מבני בניו של סנחריב. אין כמעט מאמרים שלהם בהלכה, גם הם כמו חכמי הזוגות האחרים נחלקו בדבר הסמיכה על ראש הקורבן ביו"ט. להבנת משמעות שמותיהם עיין רשב"ץ, מגן אבות על מסכת אבות פ"א שם.

היימן, תולדות תנאים ואמוראים ח"ג עמ' 1228. מרגליות, אני לחכמי התלמוד והגאונים ח"ב עמ' 351.

❖ **תרומת הדשן סימן קכו**

שאלה: ערב פסח שחל להיות בשבת מתעניין הבכורות או לאו, ואם מתעניין באיזה יום מתעניין? תשובה: ... ונראה לדחות, דאיכא למימר דלא ידעי אמוראי היאך עביד בשבת, ואין זה דוחק דכה"ג אשכחן פ' אלו דברים (פסחים סו ע"א) בבני בתירה שהיו נשיאים ונתעלמה מהן כשחל ע"פ בשבת, אם קרבן פסח דוחה שבת או לאו, והיאך שכחו מה עשו בשנים הראשונים? **אע"כ בשנים מרובות לא חל להם ע"פ בשבת, ונשתכח מהן הדבר** אף על פי שהיתה מילתא דצבור כו', כ"ש שנוכל לומר מילתא דיחידאי דנשתכח גם בימיו לא חל כ"כ בשנים מרובות.

[וע"ע במהדורת אביטן שם הערה 6. שו"ת מהרי"ל סימן קנח.]

ראבי"ה חלק א - שאלות ותשובות סימן קנא

ונראה לי דלא פריך לה אלא אמידי [דאיתנהו] בכינופיא כגון פסח, דהאיך יתכן שישכחו כולם.

❖ **ירושלמי פסחים פרק ו הלכה א**

א"ר אבון והלא א"א לשני שביעית שיחול י"ד להיות בשבת. **ולמה נתעלמה הלכה מהן כדי ליתן גדולה להלל.**

קרבן העדה שם

ה"ג והלא אי אפשר לשני שבועות שלא חל ארבעה עשר להיות בשבת. וה"פ והלא אי אפשר לשני שמיטות שהן י"ד שנה שלא יחול בהן ערב פסח בשבת וכיון שזמן קצר הוא אין נעלם ונשכח מכל ישראל דין זה דפסח דוחה שבת: ומשני כדי ליתן גדולה להלל. שיודע מה שלא ידעו כלם, ויהיה נשיא בישראל:

שו"ת תשב"ץ חלק א סימן קלו

דע כי הלל הזקן עלה מבבל לא"י, ומצא שם זקני בן בתירה שהיו נשיאים. ומפני שלא היו יודעים אם שחיטת הפסח דוחה שבת אם לאו והוא למד להם ג"ש, שדוח' הושיבוהו נשיא עליהם כדאי בפסחים פ' אלו דברי' (ס"ו ע"א). ובשבת פ' ר"א דמילה ובירושלמי (פסחים פ"ו ה"א) תמהו, האיך נתעלמו מבני בתירה הלכ' זו, והלא א"א בכל שתי שביעיות שנים שלא יבא פסח באחד בשבת והיאך שכחו זה. ואמרו שם כדי שיעלה הלל לגדול', **גרמו להם מן השמים שישכחו מה שראו בעיניהם.**

❖ **בית הבחירה למאירי פסחים דף סו עמוד א**

כל שנתמנה מנהיג על הצבור, ראוי לו שיהא משתדל בכל כחו להנהיג כראוי להנהגה המסורה לו. ואם נתמנה נשיא להנהיג את דורו בדברי תורה ומלי דשמיא, ראוי לו שיהא שלם ובקי בכל עניני הוראה ויודע להשיב לכל מי שבא לקנתרו. ואם מכיר בעצמו שאינו ראוי לכך, שבח הוא לו שלא יתבייש להניח את כתרו ולמסרו למי שראוי לו. דרך הערה אמרו כאן, ובתלמוד המערב על זקני בתירה, שהיו נשיאים וידועים במנהיגים בכל הוראה. ואמרו עליהם, פעם אחת נעלם מהם אם פסח דוחה שבת, ודבר זה אי אפשר לפרשו כפשוטו, שהרי אין לך שמטה שלא יהא ארבעה עשר בניסן בא בתוכה פעם אחת בשבת. **אלא הטעם נעלם מהם**, והיה שם מי שקנתר בכך, ולא ידעו להשיב. ובתלמוד המערב אמרו, והלא אין לך שני שבועות שלא יהא ארבעה עשר בשבת, והיאך נתעלמה הלכה מהם, אלא ליתן גדולה להלל. ונתביישו בדבר, ואמרו יש כאן אדם שיודע אם פסח דוחה את השבת אם לאו, כלומר שיודע להוכיח כן מן הכתוב.

[וע"ע סדר הקבלה למאירי – פתיחה לאבות, מהדורת מכון אופק עמ' 54.]

❖ **מצפה איתן מסכת פסחים דף סו עמוד א**

גמי שכחו ולא ידעו אם פסח דוחה שבת. נראה בבאור הלשון שכחו ולא ידעו, ע"פ מ"ש קצת מחברים דלמ"ד פסח מדבר לא הוה הוראת שעה, ה"ל למילף מיניה דדוחה שבת. ובסי' פ"י כתב דתליא בפלוגתא, אם שואלין ק"פ ל' יום או ב' שבתות. ל' יום ס"ל דהיה פסח מדבר מה"ד ולא הוראת שעה. ובר"פ כל שעה איתא דר"י בן בתירה ס"ל דשואלין ל' יום, וא"כ ע"כ ס"ל דהיה מה"ד וא"כ ה"ל למילף מזה דפסח ד"ש ושכחו דעת עצמם:

❖ **שו"ת הרשב"א החדשות (מכתב יד) סימן שסז**

ועתה אשוב לבאר מה שיוכל להסתבך בו אחד ממשובשי הדעת, שהתורה נשכחה מישראל או שנאבדו ספרי תורה באחד מהזמנים עד שלא ימצא ספר ביד אדם כי אם במקרה או שיקבלוה מפי אחד מן החכמים. ... חזרה ונשתכחה בימי הלל, ולא נשתכחה שהרי בימים שעלה הלל לארץ ישראל היו שם בני בתירה שהיו חכמים מופלאים ונוהגים נשיאותם בארץ באותו עת, כמוזכר במסכת פסח שני. ושמעיה ואבטליון שהיו חכמים גדולים ורבותיו של הלל. אלא

כוונת המאמר כמו שאמרת, כי כשעלה הלל מבבל הוצרכה להם הלכות פסח אם דוחה את השבת אם לאו, ודרשו קל וחומר ונפרך, ושאלו את הלל ודרש להם מפי שמעיה במועדו ואפילו בשבת, מפני שלא ידעו לדרוש חכמי ארץ ישראל שהיו שם מה שנרמז להם מסיני ושקבלו דור אחר דור עד משה דדחיית הפסח את השבת בממועדו, **הרי נחשב להם כאלו נשתכחה מהם את התורה שכלה קשר אחד כמו שאמרת.**

❖ פני יהושע מסכת פסחים דף סו עמוד א

מכל זה היה נראה לי, דבכולהו סוגיא דשמעתין לא נתעלמה מבני בתירא הך מילתא דפסח דוחה שבת לענין עיקר הבאת קרבן פסח ביי"ד שחל להיות בשבת. דודאי פשיטא טובא, דעיקר הבאתו ושחיטתו וזריקתו דוחה שבת וכדקאמר בירושלמי דשכיח מילתא טובא שהיו מביאין פסח בשבת. והיינו אי ממשמעותיה דמועדו כדאמר בפי' כיצד צולין [לקמן ע"ז ע"א], או מסוגיא דלעיל בפי' תמיד נשחט [נ"ט ע"ב] דמדכתיב לא ילין לבוקר זבח חג הפסח הא כל הלילה ילין ע"כ דלא מיתוקמא אלא ביי"ד שחל להיות בשבת, **אלא דמה שנתעלמה מבני בתירא היינו לענין הקטרת פסח** דנהי דשחיטתו וזריקתו דוחה שבת, איכא למימר דהיינו משום דאי אפשר בענין אחר דלא לידחי לגמרי. משא"כ לענין הקטרה, דאפשר להקטירו בלילה במוצאי שבת. א"כ נראה מסברא, דלא דחי שבת כדאשכחן בכמה דוכתי דכל היכא דאפשר לקיים שניהם לא דחינן שבת. תדע, דהא לקושטא דמילתא הא דתנן במשנתנו דהקטר חלבים דוחה מייתי ש"ס לקמן (דף ס"ח ע"ב) בברייתא דתניא אמר ר"ש בא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה, שהרי הקטר חלבים ואיברים כשירין כל הלילה ואין ממתנין כו' וא"כ הא קמן הך מילתא לא ילפינן בשום ילפותא אלא בסברא בעלמא, וא"כ לפי"ז אזלא לה קושית הירושלמי. דודאי דבר כזה שייך ביה שכחה והעלמה במה שנעשה בכמה וכמה שנים, כיון שדבר זה אינו ידוע אלא לכהנים. וכבר אפשר דאה"נ דברוב פעמים שהיו הפסחים מרובים ונתאחרו שחיטתו וזריקתו עד סמוך לחשיכה, לא היו מקטירין אלא משתחשך במוצאי שבת. והשתא לפי"ז אתי שפיר טובא, כל השקלא וטריא דשמעתין כיון **דעיקר הברייתא דבני בתירא אינו אלא לענין הקטרה לחוד** ובהא מיייתי הלל הזקן הך ילפותא דגזירה שוה דבמועדו פסח מתמיד, א"כ מקשה הש"ס שפיר תמיד גופא מני"ל דדחי שבת. [ועי' משך חכמה עה"ת במדבר ט, ב, ויעשו בני ישראל: ולפי"ז אתי שפיר מה שנסתפקו בני בתירא אם פסח דוחה שבת- **היינו על ההקטרה נסתפקו**]

❖ חדושי ר' אליעזר משה הורוויץ פסחים דף סו עמוד א

ולא ידעו אם פסח דוחה שבת אם לאו. נ"ל דלא מספקא להו דמה"ת לא יעשו לפסח בשבת. דלא אשכחן כה"ג מצוה הכתובה בתורה סתם, שתבטל בשנה אחת. וגם כתיב בפסח שני לדורותיו ואמרו ברפ"ט דמנחות לדורותיכם א"ר כו'. וגם פסח מדבר בשבת היה. **אלא דאפשר בגוונא דליכא מלאכה מה"ת**, כגון שישחוט בשמאל או שנים למאי דקיי"ל דכשר. אך לדין דאסירי מדרבנן [לאחר שחכמים אסרו משום 'שבות'] קמיבעא להו.

❖ צל"ח פסחים דף סו עמוד א

שם ת"ר הלכה זו נתעלמה מבני בתירה, פעם אחת חל י"ד להיות בשבת. ויש לדקדק "הלכה זו" כאילו מורה באצבע זו היא, והרי אחר כך הוא שאמר שכחו ולא ידעו אם פסח דוחה שבת, וא"כ על איזה הלכה הראה בתחלה שזו נתעלמה מהם ועדיין לא הזכיר כלל שחל י"ד בשבת, ועכ"פ הוה ליה למימר, ת"ר פעם אחת חל י"ד בשבת ונתעלמה הלכה זו מבני בתירה ולא ידעו אם פסח דוחה שבת. ולכן נלע"ד הכוונה הלכה זו נתעלמה מבני בתירה פעם אחת שחל י"ד להיות בשבת, **זה עצמו שהניחו לחול י"ד בשבת היה העלמת הלכה מהם.** וכוונתנו בזה ע"פ מה דאמרו בסנהדרין דף י"ב [ע"א] ת"ר אין מעברין השנה מפני הטומאה ר"ש אומר מעברין, ומבואר שם [ע"ב] דפלוגתייהו היא אם טומאה דחוייה בציבור או הותרה, דלמ"ד דחוייה מעברין. ולפי זה אני אומר ק"ו, אם מפני הטומאה למ"ד דחוייה מעברין אף שיכולים לעשות בטומאה מ"מ כיון דדחוייה היא מעברין, ק"ו אם היה הדין דפסח לא דחי טומאה כלל שמעברין השנה שלא יודחה הפסח לגמרי. ולפי זה בני בתירה לפי שיטתן אז, שלא ידעו אם פסח דוחה שבת, ואם אין פסח דוחה שבת ודאי שמעברין השנה שלא יחול בשבת, **וא"כ דבר זה עצמו שהניחו לחול ר"ח ניסן באחד בשבת ולא עברו השנה היה העלמת הלכה מהם.** וזהו כוונת המאמר ת"ר "הלכה זו" נתעלמה מבני בתירה פעם אחת חל י"ד בשבת, ושפיר קאמר הלכה זו, ומורה באצבע איזה הלכה ואומר שההלכה שנתעלמה היא שחל י"ד בשבת, ונתעלם מהם שמעברין השנה שלא יודחה הפסח, ואפילו נימא שלא היה אפשר לעבר השנה, אולי היה שנת בצורת וכיוצא בו שאין מעברין השנה, מ"מ אכתי היה להם לעבר או לחסר החודש אדר, דלענין טומאה שהוא משך שבעה ימים צריך לעבר השנה, אבל לענין שלא יחול בשבת די בעיבור או חיסור חדש, ונתעלם מהם ולא חששו לדחות הזמן שלא יחול ערב פסח בשבת.

הגהות רבינו יהודה בדרך פסחים שם

גמרא הלכה זו נתעלמה מבני בתירא פעם אחת וכו'. ובירושלמי מבואר יותר שהקשו והלא אי אפשר לבי' שבועות שיחל י"ד בשבת. ולמה נתעלמה הלכה מהם אלא כדי לתן גדולה להלל. ולכאורה כמו זר נחשב אמרם אי אפשר וכו'. והקה"ע הגי' אי אפשר לבי' שבועות שלא יפול. ופי' שבועות שמיטות ואי אפשר לשני שמיטות שלא יחל פעם א' י"ד בשבת א"כ בזמן קצר כזה שכחו עכ"ל. ולא ידעתי אנא מצא זה שבי"ד שנים מוכרח להיות פ"א י"ד בשבת כיון שהיו מקדשים ע"פ הראיה. אפס לדעתי נראה בס"ד אחרי כי מצינו בסנהדרין פלוגתא ר"י ור"ש אי מעברין השנה מפני

הטומאה. ופולגתתם אי טומאה דחויא בצבור או הותרה. ואיכ כיוון דלמייד טומאה דחויא בצבור ומותר להקריב בטומאה עכ"ז מעברין. ק"ו אם אין פסח דוחה שבת דמעברין. ועד"ז פי הצליח הלכה זו נתעלמה היינו שזה גופא נתעלמה שפעם וכו' חל י"ד בשבת ולא עיברו את השנה מקודם כיוון שלא ידעו וסברו שאינו דוחה שבת היה להם לעבר שנה מקודם. והנה נודע דאין מעברין השנה אפילו ביום לי של אדר כיון שראוי לקובעו ניסן כדאיתא פ"ק דברכות וסנהדרין ואיכ שני שבועות קודם הפסח יכול לעבר השנה. וזה גופא הקשה הירושלמי והלא אי"א לשני שבועות שיחל וכו' כוונתם שא"א לשני שבועות קודם הפסח שלא ידעו שיחל בשבת. וכיון שכן היה להם לעבר השנה. כיון שלא ידעו דהפסח דוחה שבת ומתרחץ כדי ליתן גדולה להלל ודו"ק.

[וע"ע מאמר 'בואו חשבון' ליפה עינים סוף מסכת ערכין על השכיחות שיחול ערב פסח בשבת בזמן שקידשו ע"פ הראיה. משך חכמה במדבר ט, א-ב וידבר ד' וכו'. תבורי, מועדי ישראל עמ' 91 ר"ר מרגליות, יסוד המשנה ועריכתה עמוד מ"ט]

❖ **אור חדש על מסכת פסחים שם רבי אלעזר קאליר**

גמרא ח"ר הלכה זו נחשמה מנ"כ פסח ח' חל י"ד לסוית נשכח שכתו ולא ידעו אש פסח ד"ש ח"ל ומדקדקים ששגש על לבן הכפול שכתו ולא ידעו דסגי באמרו שכתו לחוד או לא ידעו לחוד. ולרווח אמאים כחישקין לרנני אגדה נ"ל בדרך פסח דלביול ד"ס מייחסי ס"ס פלוגתא דח"ק ורשב"ג דח"ק ס"ל ש"ד נהלכות פסח קודם לפסח שלשים יום ורשב"ג ס"ל שתי שבתות שו"ד מקודם ותי לא ויניף לה רשב"ג מדסויר סב"ב גבי פסח מדבר בר"ח ניסן שכן שתי שבתות קודם פסח יע"ס. וכנה סס הנאון בעפ"י ז"ל להקשות לח"ק תקשה באמת אמאי לא הקדים ס"ס בפסח מדבר שלשים יום מקודם פסח ותי דכבר כיו יודעים מן אשחקד לסוית שו"ד קודם פסח שלשים יום (ודבריו המובאים דהא ס"ק ליק דשו"ד קודם פסח שלשים יום מדקאי משה פ"ר ומזכיר על פ"ס סו"ד דנאווה ר"ח ניסן סו"ד להס להס לעשות פ"ר עדין לא ידעו דלריכין לסוית שו"ד. גנקודס לכן שלשים יום וי"ל דדוקה דודלי סו"ד ידעו להס שרין לריוש שלשים יום מקודם דנמכר למשה כתי כללות ופרטות רק אין ילפינן לה מהס דסחיונ לריוש מקודם לפסח שלשים יום ועמ"ל סס באוגיא) אך מסיים סס בעפ"י דל"ל דח"ק דרשב"ג ס"ל דפסח מדבר געשה בדין וכמ"ד במס' קידושין דף נ"ו ע"ב דמושבות כנ"מ שאחס יושבים משמע דז"א דס"ג מנכטס לאחר י"ו משמע וע"כ פסח מדבר עכו ע"פ דיבור כה"ס סו"ד סס ח"כ דק"ל אמאי לא א"ס ס"ס בע"מ ג"כ שלשים יום מקודם

דהא כן לא ידעו אש יעבו פסח כלל כיון דמן סדין לא נחמייבו יע"ס. וכשהא לפ"י מיושב דקדוק ס"ל דכעולם מקפין אמאי נכחפין ב"ב אש פסח ד"ש ח"ל סה מקרא מלא נאמר דעכו פסח כמדבר ואזו הל ע"פ ככנה לפי ככלייתא דמייחסי ס"ס במס' שבס דפ"ה ע"ב דעכר עטרוח נעלו בו ביום בר"ח ניסן וקחשיב ג"כ ראשון למשס נראהיה נמלא חל ע"פ ככנה וחיון דעשו פסח כתי מוכח דפסח ד"ס ונ"ל דהס ס"ל דמושבות לאי"ו משמע וממילא לא נחמייבו בפסח מדבר ע"פ סדין רק ל"ל דהס ע"פ דיבור מש"ס ליכא למילף מיניה דפסח ד"ס ד"ל ע"פ דיבור שאני כדמבני ס"ס ריש פולין. רק לפ"י קשה על ב"ב גיפי בו דליתא לעיל דכ"א פ"ב ריב"כ אומר טוחם וכל מיני כוחס חבור למכור שלשים יום קודם פסח ופרש"י מביס דכ"ל שו"ד שלשים יום קודם פסח ככ"פ ע"ס. ח"כ קשה לדידים קייבית פ"י אמאי לא א"ס סב"ב פסח מדבר גמי שלשים יום מקודם כיון דהס לא ידעו שיעבו פסח דהא סיכחו דכ"ב ס"ל דפ"מ ע"פ דיבור נעשה וזה דדייק שכתו דין עלמס שאמרו ככוחס מש"ס לא ידעו אש פסח ד"ס דלי כוס זכריס דין ס"ל דמוכח בע"כ דפסח מדבר פ"ס סדין נעשה ומש"ס לא סולין הקב"ס להקדים בפ"מ שלשים יום סוס ידעו גמי דפסח דוחס כנה דליכא למילף מפסח מדבר דנעשה על פי סדין ככנה וק"ל :

[וע"ע ר' צדוק משיב צדק עמ' (58) [390] שיחת מלאכי השרת (95) [שם, 380].

❖ **משך חכמה במדבר פרשת בהעלותך פרק ט פסוק ז**

למה נגרע לבלתי הקריב (את קרבן ה') במועדו. הנה אמרו דבני בתירא לא ידעו אם פסח דוחה שבת. ומקשים, דהא במדבר, דיום ראשון של נשיאים היה ראשון למעשה בראשית, ודחה פסח שבת. והנראה, דבירושלמי סוף פרק ג' דנדרים (הלכה ט) אמרו: מצות שבת מלא (להודיעך שהיא שקולה כנגד כל מצוותיה של תורה), והמילה דוחה אותה. משל לשני מטרונות שהיו באות זו על גב זו, ואין את יודע אי זו גדולה מחברתה, זו שהיא יורדת מפני חברתה את יודע שחברתה גדולה הימנה. אם כן, מילה חמורה ממנה. ונמצא דפסח בצבור שהיא נדחית מפני המילה - דאי כולחו צבור ערלים, אמרינן להו זילו קומו מהולו (נפשיכו ועבידי פסחא, פסחים סט, ב) - שוה עם שבת, שגם היא נדחית מפני המילה. **לכן כשחל ערב פסח בשבת, לא ידעו בני בתירא מי הוא גדול - או פסח או שבת - ואיזו מטרונה יורדת מפני חברתה.** לכן לא מצי למיפשט ממדבר, ששם היו רובם ערלים [תוספות קדושין לז, ב ד"ה הואיל], ואפילו הכי הוראת שעה היתה שתדחה פסח את המילה ויעשו פסח כשהם ערלים. אם כן אם היא דוחה את המילה שהיא גדולה מן השבת, כל שכן שהיא דוחה את השבת שהיא נדחית מפני המילה. והלויים היו נימולים במדבר כמו שבספרי (בהעלותך פיסקא סז על הפסוק דברים לג, ט) "כי שמרו אמרתך ובריתך ינצורו". אם כן, על הלויים לחודא לא היתה הוראת שעה, ואם כל ישראל היו כמותם, היה הפסח קרב בלא הוראת שעה. ואם שפסח איתנו דוחה מילה, אימור דלא דחי שבת, דכמו שפסח נדחה מפני מילה, כן יתכן שפסח נדחה מפני השבת החמורה. אבל זה נגד המושכל! שכעת שכל ישראל, פסח שלהם דוחה מילה ולכן דוחה שבת, אטו מפני שהם נימולים יהיה מצות פסח שלהם חלושה וקטנה ותהא נדחית מפני השבת! הלא תמוה! וזה שבאו בטענה "למה נגרע לבלתי הקריב (את קרבן ה' במועדו) בתוך בני ישראל", הלא כיון שפסח שלהם שדחה מילה דוחה שבת, גם פסח שלנו היום שהותר להם על פי הוראת שעה לעשות בערלות, גם לנו בני לוי הנימולים ידחה השבת. ומישאל ואלצפן היו לויים, והם הם שהיו טמאים לנדב ואביהוא או נושאי ארונו של יוסף שהיו לויים, ובאו בטענה אצל משה ואמרו "למה נגרע וכו'".

[וע"ע שו"ת חתם סופר או"ח סימן ע"ט].

❖ משך חכמה במדבר פרשת בהעלותך פרק ט' פסוק י"ד

חוקה אחת וכו' ולגר ולאזרח הארץ. בכל התורה כתוב "אזרח" לבדו, רק גבי פסח כתוב "אזרח הארץ". נראה על פי שיטת רבותינו בתוספות דכל מי שאין לו קרקע פטור מעשית הפסח. **ובזה אמרתי מה דנסתפקו בני בתירא אם פסח דוחה שבת, ולא פשטו מפסח מדבר, משום דפסח מדבר לא היו יכולים להפקיר קרקע שלהם, דחזרה ביובל הבא, ואין זה הפקר מפקיע קנין הגוף של המפקיר, ועדיין מחוייב בראיה ובפסח ד"לא יחמוד איש את ארצו" (שמות לב, כד). אבל בבית שני, שלא נהג יובל מן התורה, הואיל ואין כל יושביה עליה (ערכין לב, ב), ואם כן יכולים להפקיר קרקעות ויהיו פטורים בפסח, סלקא דעתך אמינא דלא דחי שבת, כדברי הרב דוד דייטש בתשובת חתם סופר אורח חיים קכ"ד, יעויין שם.**

[וע"ע באר יצחק לר' יצחק אלחנן מקאוונה, סימן י"ד ענף ב'.]

❖ תורת השבת והמועד – הרב שלמה גורן עמודים 163-165.

חילוקי הדעות בין בני בתירא להלל היו אם האידיאה קובעת או המעשה

אידיאה זו היתה סלע המחלוקת בין בני בתירא להלל וחכמי ישראל, כשנעלמה מהם ההלכה אם פסח דוחה שבת. כי בני בתירא סברו מצד אחד כר' יהודה בתוספתא תמורה וכת"ק במשנה ריש פרק ב' בתמורה, הסוברים שרק קרבן ציבור דוחה שבת. ומכיון שקרבן פסח אינו נידון כקרבן ציבור, כמו שאמר שם ר"מ בתוספתא ובמס' יומא נא, א (גם בנוסח המשנה) אינו דוחה שבת. ואע"פ שהפסח בא בכנופיא, אין זה עושה אותו לקרבן ציבור. משום שעשיית הפסח בכנופיא אינה מבטאה את האחדות

העליונה של העם, כפי שזה מתבטא בכל קרבנות הציבור הבאים מתרומת הלשכה, נדבת כל ישראל באופן שווה. קרבן פסח מבטא רק את האיחוד של העם, או את מצב הביניים שהיה העם נתון בו בעת צאתו ממצרים, שהיתה לו אחדות בכוח ולא בפועל. לכן סברו בני בתירא, שאין קרבן פסח דוחה שבת, משום שאין הוא דומה לקרבן תמיד ולשאר מאתיים או שלוש מאות הפסחים הנז' כרים שם בבבלי פסחים סו, א ובירושלמי שם פ"ו הל"א. כי אלו הם קרבנות ציבור ממש והפסח אינו כן. ואין ראיה מפסח מדבר שנעשה בשבת כנ"ל, כי הוא נעשה בעוד ישראל חונים ליד הר סיני, לפני שנעלה הענן ולפני המסעות והחניות בלשון רבים, המלמדים על הריב והפירוד שביניהם כמפורש במדרש. אבל ליד סיני גם לאחר העגל נשאר מאוחדים, והיה עליהם דין ציבור ואחדות מלאה. לכן קרבן פסח שלהם דחה שבת, ככל קרבן ציבור.

השיטתיות שבין ב"ש ובית הלל :

ב"ש הולכים אחר המעשה וב"ה אחר האידיאה

מה שאין כן הלל הזקן. שיטתו בכל התורה, שבמקום שיש הבדל בין האידיאה למעשה, או בין ה"בכוח" ל"בפועל", הולכים אחר האידיאה ולא אחר המעשה, והולכים אחר ה"בכוח" ולא אחר ה"בפועל".

מה בין פסח ראשון לפסח שני

לאור זה שפיר דן הלל הזקן לפני בני בתירא ואמר להם : הר אילו ותמיד קרבן ציבור ופסח קרבן ציבור, מה תמיד קרבן ציבור דוחה שבת אף פסח קרבן ציבור דוחה את השבת. וזאת אע"פ שאין האחדות השלמה של הציבור מתבטאת בקרבן פסח, כי כל אחד מביא פסח לעצמו או לבני חבורתו, מכיון שמאוחדים הם במחשבה ובאידיאת האיחוד, דהיינו שהם מאוחדים "בכוח" אע"פ שאינם מאוחדים "בפועל" נקרא קרבן ציבור דוחה את השבת.

תוספת עיון :

- אריאלי, תורת הראשונים, פסחים ח"ד עמ' רט"ז.
- כשר, תורה שלמה, כרך י"ג-י"א, מילואים פרק י"ג.
- בני יששכר על חודשי השנה, ניסן, ד', י"ג.
- אוקס, משכיל לדוד, שיעור ל"ה.
- בן ארזה, יוסף דעת, פסחים שם.

[וע"ע שו"ת זרע אברהם לר' אברהם לופטבייר סימן ו', סוד ישרים (איזביצה) שבת הגדול דרוש י'.]

2. אדם אחד יש שעלה מבבל

כתובות דף עה עמוד א

וחד מינן כי סליק להתם עדיף כתרי מינייהו.

[ועי"ע חידושי אגדות למהרש"א, סנהדרין כד ע"א, "ואקח לי שתי מקלות". בן יהוידע.]

4. הושיבוהו בראש ומינוהו

תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף פד עמוד ב - פה עמוד א

והיינו דאמר רבי: שלשה ענוותנין הן, ואלו הן: אבא, ובני בתירה, ויונתן בן שאול. רבן שמעון בן גמליאל - הא דאמרן. בני בתירה - דאמר מר: הושיבוהו בראש ומינוהו לנשיא עליהן. יונתן בן שאול - דקאמר ליה לדוד ואתה תמלך על ישראל ואני אהיה לך למשנה.

רש"י שם

בני בתירה - במסכת פסחים, שהיו נשיאים, ובשביל שראו להלל שהיה גדול בתורה ועלה אצלן מבבל - עזבו נשיאותן ומינוהו נשיא עליהן.

בן יהוידע פסחים סו א

מִיָּד הוֹשִׁיבוּהוּ בְּרֹאשׁ, וּמִנּוּהוּ נְשִׂיא עֲלֵיהֶם. יש לדקדק הוה ליה למימר מִיָּד מִנּוּהוּ נְשִׂיא עֲלֵיהֶם? ונראה לי בס"ד דמנוי הנשיא צריך שיהיה בקיבוץ חכמים ברוב מנין ורוב בנין וזה לא היה אפשר לעשותו תכף באותה שעה אלא עד ששלחו וקבצו כל החכמים, אך לפי שעה מִיָּד הוֹשִׁיבוּהוּ בְּרֹאשׁ ואחר שאספו כל החכמים מִנּוּהוּ נְשִׂיא עֲלֵיהֶם.

5. ע"י גרם לכם

מהרש"א חידושי אגדות פסחים דף סו עמוד א

ואהיה נשיא כו'. לא הל"ל אלא מי גרם שאהיה נשיא כו' דא"כ לא היה קנטורו רק אנשיא שהוריד את עצמו אבל קנטורו היה גם עם שאר בני בתירה ות"ח אחרים דהיינו מי גרם לכם שהקב"ה נתן בלב הלל לבא מבבל לירושלים בפסח זה שחל י"ד שלו בשבת.

ואמר עצלות שבכם כו'. מצינו לשון זה בביטול תורה כמ"ש בעצלתים ימך המקרה גוי' וק"ל.

[ועי"ע מגיד דבריו ליעקב, מהדורת שץ-אופנהיימר, עמ' 146 פסקה פ"ד.]

6. שכח ולא הביא סכין

ירושלמי יבמות ז, ג

כל הלכה שהיא רופפת בבית דין ואין אתה יודע מה טיבה צא וראה היאך הציבור נוהג, ונהוג.

[ועי"ע פרי צדיק וארא ז. רסיסי לילה עמ' (97) [114]. הראי"ה, אורות עמ' קס"ה.]

שו"ת חתם סופר חלק ב (יורה דעה) סימן קיד

ואשר מבואר בפסחים ר"פ אלו דברים כל א' הביא סכיניו עם פסחו ולא מצינו כן ביום טוב שחגיגה ושמחה מרובי יותר מפסחי' ובבהמ"ק היה בית החלפ"י ששם היה סכיני' לשחיטת קרבנות ע"כ נראה דפסח שאינו נאכל אלא למנויו אי בהש"ח (בית השחיטה) רותח לא יכול לשחוט פסח לזה בסכין ששחט פסח אחר בלא הכשר ומריקה ושטיפה בנתיים ולפ"ז היה בבהמ"ק סכינים מיוחד"י לחטאת ולא לשלמים וכדומה או היה מורק ושוטף בנתיים.

בן יהוידע פסחים סו א

אָמְרוּ לוֹ: רַבִּי, שְׂכַח וְלֹא הִבִּיא סַכִּין מִעֶרֶב שֶׁבֶת. אף על גב דגם הוא שכח דבר זה והרי גם הוא אינו יכול להשמיע כל תהלתו מכל מקום דבר זה שאני משום דלא בעו מיניה דבר הנצרך למעשה דשמא לא יהיה שכחה לשום אדם מה שאין כן שאלת פסח דוחה שבת היתה צריכה למעשה, ועוד שאלה זו דשכח ולא הביא היא צורך יחיד מה שאין כן הך שאלת רבים ואוושא מילתא אם ננעלין בה שערי תשובה. ועוד התם איהו ידע וכולהו לא ידעי אבל כאן אם הוא לא ידע גם אינהו לא ידעי ואם כן עדיין אין בהם מי שיוכל להשמיע כל תהלתו כמוהו. ועוד הכא השיב 'שְׂמַעְתִּי וְשָׂכַחְתִּי' ואין זה גנאי וחסרון כל כך כי אפשר שיזכור אחר כך, וכאשר היה כן באמת שזכר אחר כך, אבל גבי פסח דוחה שבת, דין זה לא למדוהו ולא שמעו טעמו כלל, וזה חסרון גדול.

ועיין לעיל בהא דלא פסקו אנשי אמונה מירושלם דקאמר הגמרא הוה ליה למימר גמר ושכח דזה עדיף ממי שלא למד

כלל? דשכחה חשיב אונס! אי נמי בשכח סכין אין בזה עיכוב דאפשר שיקח סכין מחבירו או יקח סכין מן בית המקדש ודו"ק.

רש"ש פסחים דף סו עמוד א

למחר מי שפסחו טלה כו'. משמע דהשאלה דשכח ולי"ה סכין היתה מע"ש ותימה דלא הכריזו אז שכולם יביאו סכיניהם מע"ש למקדש וצ"ל דבאמת הכריזו אך דמ"מ היו קצת ששכחו ועליהם אמר מי שפסחו טלה כו' :

=====

סדר הקבלה למאירי, עמוד 57

[הנהגה, ענווה, סברה וקבלה]

וראה כמה מוסרים נכללו בענין הזה. א' שכל מי שנתמנה מנהיג על הציבור ראוי לו להשתדל בכל כחו להנהיג הראוי³⁰⁶ ה' להנהגה המסורה לו, ואם נתמנה נשיא להנהיג את בני דורו [ב]ד"ת ובמילי דשמיא, ראוי לו שיהיה שלם ובקי בכל עניני הוראה וידע להשיב לכל מי שבא לקנטרו. ואם מכיר בעצמו שאינו ראוי לכך, שבח הוא לו שלא יתבייש להניח את כתרו ולמסרו למי שראוי לו. והשני, שאף המכיר בעצמו שהוא בקי ושלם ויודע להשיב בכל דבר, לא יחליט הדברים מסברתו בהנהגה³⁰⁷ פשוטה^ה, אלא בדבר שהשכל מורה עליו הוראה מוחלטת, או מפני³⁰⁸ הקבלה המומחת. שכל מי שמורה (עליו)³⁰⁹ הוראה מצד סברתו בלא הכרח נותן מקום ופתחון פה על עצמו לחלוק עליו, כשאדם רואה בו שנשען על סברתו יותר מדאי. והג', שאף המוצא עצמו בקי ושלם ויודע להשיב ומקובל מפי גדול או מפי גדולים, לא יקנטרם בדברים להתנשא עליהם יותר מדאי, אלא כל שהניח (עצמו)³¹⁰ לו את³¹¹ מעלתו^י יהא הוא מדבר להם³¹² בנחת ומשפיל עצמו לפניהם. ואם קנטר וה[ת]נשא עליהם נענש ומתבייש מתוך קנטורו.

[וע"ע גדולי המוסר בשבילי התלמוד - מפתח עמי' קכג על גישתם של בעלי המוסר]

אוחו מאורע היסטורי כביר - עלייתו של הלל, לאחר להסתכחה החורה, -הלכות
 שכוחות מבני בחירא שהיו ראמי א"י-והוא הזר ויסדה, (סוכה כ' עא' וכס פרס"י)
 מהמקד בדיון ההלכתי על ע"פ שחל בשבת. הלל השוכב על גג בית מדרס של שמעיה
 ואבסליון - הדרשנים הגדולים - כירושלים המושלגת בליל שבת, הוא היושב בערב שבת
 (תוס' ריד' פסחים סו') ודורס - לככהחמנה לנשיא - כל היום כולו. הלל, העוסף
 עשרת חכמתו הגדולה בסולית הענוה (ירושלמי שבת פא' הג') מצליח לקומם את הריסות
 ההורה שנטרפה ע"י הורדוס, העבד האדומי אינו חושש מבני בחירא הענוים המופלגים
 שניווטו זמניה את ספינת הנשיאות, ההלכות שכוחות עמהן, ועוד פחות הוא חושש
 מפני "עולה חדש" בבלי הגונז את ממלכתיווחו הישראלית, זו המסתתרת בצדו החלש,
 הנקבי; זה שחורתו באה לו מבני עממיא הגרים, המבטלים את אישיוחס(ראה "מגיד -
 דבריו ליעקב" הוצאת חשל"ו ס' פד' על גרוחם של שמעיה ואבסליון) והרי הם כקסנים
 שנולדו; כל כולם מצה שאין בה קורטוב של שאור שיכול לקומם את יורסם הבלתי חוקי
 של מלכים בלתי חוקיים.

על כס הנשיאות הישראלית עולה תלמידו של עזרא, אבי שושלת מלכי החורה, צאצאי
 דוד המנחיס את העם קרוב לה"ק שנים ומנחילים לו את המשינה. מבח כוחו של הזקן הם
 נוהגים בענוה וברוממות כאחד: "אם אני כאן הכל כאן" ("בכל המדות, כגון ענוה,
 יש ג"כ פעמים שצריך להשתמש בהיפך, וכן רבי דענותן היהמצוה לבנו, נהוג נשיאותך
 ברמים, וזרוק מרה בתלמידים". דברי סופרים עמ' יא', וראה תקנת הסבין עמ' כס')
 והם מאמינים בני מאמינים בענוה שהם נביאים בני נביאים, ומנהגי אמת נקומים
 בידם. מן השמים מסבבים הסיבות ומעלים את הענו בעל חכמת המסכן לנשיאות. הלל,
 המסדד את סיבעו של החבע האנושי בשמשו, מעל פני הארובה הלבנה, את רבותיו, הלל
 שזכה ל"שבת הגדול" לאור מדורת החום השבתי, הוא היודע שהפסיחה והדילוג דוחים
 את השבת, שחוקי ההתפתחות הנורמלית אינם תופסים בהיסטוריה הישראלית. הוא סדגלו-
 הסונף על גג מרתף היין של הזקנים-אהבה, ודילוגו אהבה, הוא המכיר ביצר המסתחר
 בלב השליט, הוא הכורך את מרור השעבוד ואת קרבן הגאולה בלחם העוני הסטוח שאין
 בו קורטוב של החנשאות והגבהה, הוא המניח יסוד למקדש הסלישי הגנוז בתוך מרירות
 הגלות (ראה הגדה שלמה עמ' 169, חו"ש כרך יא' עמ' 210,97. הגדה הרב ראובן -
 מרגליות).

"זכר למקדש בימינו יחודש כהלל"